

STADSFULLMÄKTIGE OCH DEN KOMMUNALA BOSTADSPOLITIKEN I HELSINGFORS 1949—1963

Magnus Lemberg

Föreliggande arbete omfattar tiden från och med år 1949 till och med 1963. Att 1949 valts till utgångspunkt motiveras av att bostadsproduktionen, som under kriget och omedelbart därefter varit lamslagen, på nytt kom igång år 1949. Av praktiska skäl har undersökningen inte till alla delar utsträckts att omfatta år 1964. Stadsfullmäktiges protokoll för år 1964 — vare sig de trycka beslutsprotokollen eller de otryckta diskussionsprotokollen — föreligger inte i sin helhet tillgängliga när detta skrivs.

En stor del av de beslut stadsfullmäktige fattar influerar på ett eller annat sätt även bostadspolitiken. En begränsning till de ur bostadspolitisk synpunkt centralaste frågorna har därför varit nödvändig.

De kommunala organen och deras sätt att fungera bör i och för sig förutsättas vara kända för läsaren. För att ge en bild av hur stadens bostadspolitik i praktiken fungerar har emellertid en kort redogörelse för det kommunala förvaltningsmaskineriet infogats i framställningen.

Bostadspolitiken i Helsingfors stadsfullmäktige har uppdelats i fem huvudgrupper, nämligen:

- a) finansieringspolitiken,
- b) stadsplaneringen,
- c) tomtpolitiken,
- d) saneringen och
- e) bostadspolitiken ur social synpunkt.

De fyra första kapitlen är rätt oberoende av varandra.

I det femte kapitlet, bostadspolitiken och de socialt eftersattas ställning, har en distinktion gjorts mellan de bostadspolitik som så att säga saknar direkt adress och den bostadspolitik som inriktar sig på bestämda samhälls- och socialgrupper.

De kommunala organen och behandlingen av bostadsärendena ur funktionell synpunkt

Under den tidsperiod som är föremål för föreliggande undersökning har fem huvudgrupper funnits inom stadens fullmäktige. Dessa är samlings-

partiet, svenska folkpartiet, finska folkpartiet (till år 1951 framstegspartiet), socialdemokratiska partiet och folkdemokraterna. Under hela perioden har fullmäktige haft borgerlig majoritet. Styrkeförhållandena framgår av följande tabell:

Tabell 1: Stadsfullmäktiges sammansättning 1948—1968

Mandat-period	Saml.-part. ¹	SFP	FFP	Partilösa	Soc. dem.	Soc. dem. opp. ²	DFFF	Summa
1948—1950	15	12	5	1	15	—	11	59
1951—1953	16	13	8	—	19	—	15	71
1954—1956	15	13	10	—	18	—	15	71
1957—1960	18	14	11	—	19	—	15	77
1961—1964	21	13	9	—	16	3	15	77
1965—1968	21	11	7	1	21	2	14	77

Det förekommer även andra blockbildningar än »borgare» och socialister i stadsfullmäktige men intresse motsättningen mellan dessa två grupperingar har dock i kommunalpolitiken visat sig vara av större praktisk betydelse än i rikspolitiken.

Det funktionella sambandet³ mellan de organ som befattar sig med bostadspolitiken varierar från fall till fall.

Gäller frågan exempelvis beviljande av anslag för främjande av bostadsbyggnadsverksamhet handlägges ärendet i dess första skede av bostadsproduktionskommittén. Då kommitténs uppgift är att projektera och sköta stadens egen bostadsbyggnadsverksamhet, kan den förutsättas vara insatt i läget på bostadsfronten. Bostadsproduktionskommitténs förslag avancerar därefter till fastighetskontoret som lyder under fastighetsnämnden. Inom fastighetskontoret remitteras ärendet till tomtavdelningen. Efter det fastighetskontorets chef med ledning av tomtavdelningens utlåtande föredragit ärendet för fastighetsnämnden uppgör nämnden sitt förslag vilket förelägges stadsstyrelsen som i sin tur utformar sitt förslag, vilket slutligen underställs stadsfullmäktige för definitivt avgörande.

Såsom ett andra typexempel kan nämnas behandlingsordningen vid begränsning av byggnadsrätten. Frågans inledande behandling försiggår i stadsplaneringsverkets stadsplaneavdelning och fastighetskontorets tomtavdelning vilka bägge avger utlåtande i frågan. Därefter handlägges frågan av fastighetsnämnden som kan remittera frågan till sin tomtdelegation ehuru detta sällan förekommer i samband med viktigare avgöranden. Delegationens uppgift är i huvudsak att »avlasta» nämnden från sekundära och perifera ärenden. På basen av fastighetsnämndens utlåtande uppgör stadsstyrelsen därpå sitt förslag för fullmäktiges avgörande.

Jämför man stadsstyrelsens och nämndernas behandling av ärendena kan det konstateras att stadsstyrelsen är ett koordinerande organ medan nämnderna behandlar ärenden rörande en viss sektor. På grund härav förekommer det att stadsstyrelsens och nämndernas åsikt inte sammanfaller. Nämnderna har sålunda en viss benägenhet att överbetona sina intressen. Då stadsstyrelsen strävar att beakta alla på saken inverkan faktorer leder detta i praktiken till att nämndernas förslag nedskärs i stadsstyrelsen.

Initiativrätten till olika förslag är inte förbehållen något särskilt organ eller några därtill utsedda personer. En annan sak är sedan att stadsdirektörens förslag ofta har mera tyngd än det förslag som till äventyrs inlämnats av vilken stadsbo som helts. Principiellt har bägge förslagen samma rätt att bli undersökta och behandlade.

I FINANSIERINGSPOLITIKEN

A. Beviljade anslag i budgeten för främjande av bostadsbyggnadsverksamhet

Såsom ett mått på stadsfullmäktiges inställning till bostadspolitiken, kan tas de anslag som varje år i samband med budgetbehandlingen beviljas för främjandet av bostadsbyggnadsverksamheten. Likaså kan talrika andra uttryck för inställningen till bostadspolitiken påvisas såsom olika slag av understöd, anslag för inköp av aktier i enskilda hyreshus m.m. Dessa anslag har dock här lämnats obeaktade, då de inte är årligen återkommande och dessutom — i förhållande till anslaget »för främjande av bostadsbyggnadsverksamheten» — representerar relativt små belopp.

Anslag som har beviljats åren 1949—1963 för främjandet av bostadsbyggnadsverksamhet framgår av tabell 2.⁴

Såsom synes är det en regel, att fullmäktige godkänner stadsstyrelsens förslag till budget åtminstone ifråga om de bostadspolitiska anslagen. Endast tre gånger under perioden 1948—64 har fullmäktige frångått stadsstyrelsens förslag, nämligen vid behandlingen av budgeten för åren 1953, 1963 och 1964.

B. Stadsfullmäktiges åsikt vid budgetbehandlingarna åren 1948—1962 angående storleken av bostadsanslaget

1948¹⁰

Vid tiden för budgetbehandlingen förelåg inte något program¹¹ för användningen av de medel stadsstyrelsen i sitt budgetförslag föreslagit för

främjande av byggnadsverksamhet. Detta torde ha varit en bidragande orsak till att det föreslagna beloppet på 300 mmk tedde sig rätt anspråkslöst. I olika yttranden framkom sålunda betänkligheter visavi möjligheterna att utnyttja ett större anslag. Fg Lauri A h o (saml. part.) yttrade bl.a.: »... en dylik summa innebär egentligen redan... alla förutsättnings ansträngande till det yttersta...» Även inom vänstern höjdes röster för liknande tänkesätt. Fg Erkki H ä r m ä (soc.dem.) framhöll att det viktigaste inte är hur mycket som beviljas, då man ändå inte förfogad över obegränsad arbetskraft och material. Viktigast var, att arbetet kom i gång. Yttersta vänstern jämte ett antal socialdemokrater ansåg dock, att det föreslagna beloppet var för litet.

Tabell 2: Anslag för främjandet av bostadsbyggnadsverksamhet 1949—1964

	Stadsstyrelsens förslag	Fullmäktiges beslut	I % av budgetens slutsumma
1949	300 milj. gmk	300 milj. gmk ⁵	4.0
1950	400 »	400 »	4.2
1951	650 »	650 »	4.8
1952	875 »	875 »	5.1
1953	1 250 »	1 000 »	4.6
1954	1 125 »	1 125 »	5.1
1955	1 275 »	1 275 »	5.5
1956	1 200 »	1 200 »	4.4
1957	1 200 »	1 200 »	3.7
1958	1 200 »	1 200 »	3.4
1959	900 »	900 »	2.3
1960	700 »	700 »	1.7
1961	700 »	700 »	1.6
1962	900 »	900 » ⁶	1.3
1963	900 »	1 000 » ⁷	1.4
1964	1 100 »	1 200 » ⁸	1.5
		14 625 »	
		337 » ⁹	
		14 962 milj. gmk	

Två förslag gjordes för höjning av anslaget. Fg Tyyne L e i v o - L a r s s o n (soc.dem.) föreslog att 1 mrd mark skulle anslås för ändamålet. Förslaget förkastades med röstsiffrorna 32—20. Fg Ensio Hiitonen (DFFF) föreslog en höjning av anslaget med 200 mmk till 500 mmk. Förslaget avböjdes med 28 röster mot 25.

1949—1963 ¹²

Under denna period följde behandlingen av bostadsanslaget ett rätt enhetligt mönster. Åren 1949—1951 och 1953—1961 godkändes stads-

styrelsens förslag till anslag oförändrat. Under budgetbehandlingen år 1952 genomdrevs på förslag av Fg W. J. E l k i (Ffp) en nedskärning av anslaget med 250 mmk. Förslaget som erhöll understöd av samtliga borgerliga fullmäktige och en del socialdemokrater godkändes (med enkel majoritet). Åren 1962 och 1963 godkände fullmäktige en höjning av det anslag stadsstyrelsen föreslagit, med 100 mmk vardera året. Bägge gångerna gällde anslagshöjningen byggandet av bostäder för vräkta. Besluten drevs igenom med stöd av samtliga fullmäktiggrupper utom samlingspartiets.

En orsak som starkt bidragit till att stadsstyrelsens förslag i regel visat sig hålla är stipultionen om 2/3 majoritet vid beviljandet av ökade anslag. En kvalificerad (1/3) minoritet är ett effektivt vapen i händerna på en minoritetsgrupp. En minoritet på 26 ledamöter (av 77) kan spärra förslag till höjning av anslag och på detta sätt tillkämpa sig ett gott förhandlingsläge. Med tanke på detta faktum föreslogs under budgetdebatten år 1960 från kommunistiskt håll¹³ att alla tre vänstergrupper tillsammans, med utnyttjande av sin kvalificerade minoritet, skulle hindra godkännandet av någon ur de borgerliga fullmäktiggruppernas sida angelägen anslagsökning. Avsikten var, att förmå de borgerliga att stöda beviljandet av ett större anslag för främjande av bostadsbyggnadsverksamhet. Förslaget vann dock gehör endast hos den tre man starka socialdemokratiska oppositionsgruppen.¹⁴

Vid en överblick av budgetbehandlingarna åren 1948—1963 kan det konstateras att de borgerliga partiernas fullmäktige på några undantag när¹⁵ förenade sig om stadsstyrelsens förslag till anslag för främjandet av bostadsbyggnadsverksamheten. Vänstergruppernas representanter åter föreslog vid varje budgetbehandling anslagshöjningar. Delvis kan vänstergruppernas inställning härledas ur dessa gruppers medvetna oppositionsställning. Delvis kan man dock också skönja en klart principiell hållning och tala om skiljelinjen mellan borgare och vänstergrupperna. Den princip de borgerliga grupperna följde, var att i stadens regi endast så mycket arbete skulle utföras, att byggnadskontorets ordinarie arbetsstyrka på 3 000—4 000 man hölls sysselsatt.¹⁶ Vänstern å sin sida har velat låta staden göra allt själv.

C. Borgensförbindelser

En viktig form för kommunal bostadspolitik är att kommunen ger borgensförbindelse för lån. Visserligen är direkt långgivning ur bostadspolitisk synpunkt effektivare. Möjligheterna för en kommun att bevilja lån är dock begränsade på grund av de ekonomiska bördor som därigenom förorsakas.

Anslag för långivning bör balanseras i budgeten vilket inte är fallet med borgensförbindelser.

Vid stadsfullmäktiges 75-årsfestplenum den 12 januari 1950 konstaterade stadsstyrelsen i ett betänkande, att de medel som i budgeten anslagits för främjandet av bostadsbyggnadsverksamhet visat sig otillräckliga.¹⁷ Såsom en möjlighet att åstadkomma en lättnad i läget utan att belasta budgeten angavs att staden kunde inträda i borgensförbindelse för sekundärkrediter. Härvid skulle stadens finanser inte ansträngas, utom när ett bolag, för vilket staden iklätt sig borgen, gick i konkurs. Staden skulle i ett sådant fall vid den påföljande exekutiva auktionen nödgas inlösa bygget. Då konkurser i de på förhand prövade garantifallen måste antas bli sällsynta, och då målsättningen, bostadsbeståndets ökning, inte skulle påverkas av konkurskonsekvenserna, borde själva eventualiteten, att borgensförbindelsen ledde till annan påföljd än den ursprungligen avsedda, inte tala mot att borgensförbindelser togs i bruk.¹⁸

Borgensförbindelserna skulle kunna beviljas sådana byggare som enligt Arava-lagen var berättigade att erhålla bostadslån. Stadsfullmäktige godkände vid sitt möte den 12 januari enhälligt en kläm, enligt vilken »Helsingfors stad, för att stimulera bostadsproduktionen, för högst 20 års tid ikläder sig proprieborgen till ett belopp av högst 600 mmk såsom säkerhet för gäldandet av byggnadslån . . .»¹⁹

II STADSPLANERING I HELSINGFORS

Inom en överskådlig framtid kommer stadens möjligheter att bedriva bostadspolitik i hög grad att begränsas genom den tilltagande bristen på tomtmark. Stadens egen tomtmark är i det närmaste slutexploaterad. Följande tabell utvisar det stadsplanerade området storlek i förhållande till stadens landområde.

Tabell 3: Stadsplanerat område i Helsingfors 1950—1964²⁰

År	Stadsplanerat område i ha	Stadens landområde	Stadsplanerade områdets procentuella andel av stadens område
1950	2 504	16 507	15.8
1955	4 274	16 531	25.8
1960	5 361	16 558	32.4
1961	5 494	16 568	33.1
1962 ²¹	5 953	16 575	35.9
1964 ²² (sept.)	7 072	16 575	42.1

Det kan synas förbryllande att endast 42 procent av stadens landområde är stadsplanerat. Siffran är de facto hög då man beaktar, att park- och naturskyddsområden, samt av staten disponerade område (såsom Vik- och Malm gårdarna, statens järnvägars område, Sveaborg, Sandhamn m.m.) inte underkastas stadsplanering. Sedan år 1950 har dock det stadsplanerade området nästan tredubblats. Alltsedan år 1946 har på 1 011 ha stadsplanerat område byggts bostäder för 118 000 invånare. På oplanerat område har (i enlighet med jordanskaffningslagen inlösta områden) därjämte uppförts bostäder för 11 000 invånare.

Obebyggda bostadsområden i stadens ägo finns i Jakobsbacka (stadsdel 41), Mellungsbacka (47), Vårdö (48) och Degerö (49). Fullt utbyggda beräknas²³ dessa områdens invånarantal uppgå till 28 500.²⁴

Under utbyggnad är för närvarande Lövö (30), Ströms område på Kasberget (43), Kvarbäcken (45) och Gårdsbacka (47). Dessa områden kommer, färdigt utbyggda, att räkna drygt 42 000 invånare.²⁵ Enligt dessa uträkningar kan staden på sitt område bereda bostäder för ca 70 000 personer. Beaktar man att antalet ansökningar om bostad i av staden uppförda hus vissa år överstigit 10 000 förstår man, att det inte är fråga om många år förrän nya bostäder inte mera står till disposition.

Vad kan göras för att förbättra situationen? I det närmaste föreligger två möjligheter till åtgärder. En möjlighet är, att staden bromsar utbudet på sina tomter och fördelar dem på en längre tidsperiod. En annan möjlighet är, att staden genom inkorporering eller köp gör jordförvärv på andra kommuners områden. En motion av fg Kaarlo Pettinen (saml.part.) angående inkorporering av Bastö i närheten av Nordsjö i Helsinge kommun inlämnades den 4 mars 1964 till stadsfullmäktige. Här kan inskjutas att stadsstyrelsen i slutet av november 1964 beslöt att för Helsinge kommun föreslå tillsättande av en gemensam kommitté för att undersöka frågan om en ev. inkorporering av Nordsjö till Helsingfors. — Genom inköp har staden förvärvat ca 3 580 ha mark, huvudsakligen friluftsområden, på Esbo köpings och Helsinge kommuns områden.

För bostadsändamål har av Helsingfors stad endast ett mindre område reserverats i Bredvik i Esbo köping. Hur stor del av det ifrågavarande området kommer att anslås bostadsbyggnadsverksamhet är ännu oklart, då Esbo stadsplan för området ännu inte föreligger. Det vore angeläget för staden att inom en snar framtid inköpa tomtmark utom stadens administrativa gränser med sikte på stadens möjligheter att i framtiden bedriva en socialt ändamålsenlig bostadspolitik. En påskyndande faktor är priset på tomtmark, som genom byggnadsfirmors (s.k. gründerbolags) nu pågående talrika tomtköp inom områden i omedelbar anslutning till Helsingfors stads områden säkert kommer att skjuta i höjden.

III TOMTPOLITIKEN

Tomtpolitikens betydelse för bostadsproduktionen består till stor del i den inverkan tomtpriisen utövar på bostadskostnaderna. Ett högre tomtpriis erlägges i form av höga bostadskostnader, i sista hand av den bostadsbehövande själv. Tomtprisets höjd sammanhänger med relationen mellan utbud och efterfrågan.

1. Fastställande av de allmänna villkoren för överlåtelse av bostadstomter²⁶

Fastighetsnämndens instruktion ger nämnden rätt, att för en tid av högst fem år arrendera ut områden på stadens mark. Då man emellertid nästan alltid tillämpat en längre arrendetid för bostads- och industritomter, har detta i praktiken lett till att flertalet avgöranden underställts fullmäktiges beslut.

Beträffande den praxis som hittills tillämpats kan konstateras att försäljningarna och utarrenderingarna av tomter varit så talrika, att de representerat större delen av de ärenden, vilka fullmäktige avgjort. Stadsfullmäktige har i allmänhet blott undantagsvis ändrat fastighetsnämndens förslag.²⁷ Detta har aktualiserat frågan huruvida det bör anses nödvändigt att varje särskilt fall hänskjutes till fullmäktiges avgörande.

Stadsstyrelsen omfattade den 21 december 1955 i princip tanken på en förenkling av förfaringssättet vid överlåtelse av bostadstomter. Fullmäktige borde dock förbehållas rätt att besluta på vilka områden tomter får säljas. Däremot skulle fastställandet av priset i de fall, då försäljning på auktion är i fråga, hänskjutas till fastighetsnämndens avgörande. Vid försäljning till värderingspris »borde stadsfullmäktige fastställa grunderna för prissättningen...»

Beträffande försäljningsättet ansåg stadsstyrelsen, att principen beträffande bostads- och affärstomter borde vara att sälja dem på auktion. Vid försäljning av bostadstomter skulle även försäljning till värderingspris kunna komma i fråga, isynnerhet då tomterna i fråga skall bebyggas »med tillhjälp av lån av staten och av kommunen».²⁸

Vid sitt möte den 21 december 1955 godkände fullmäktige principerna för överlåtelse av tomter i enlighet med stadsstyrelsens förslag.

Ytterligare kan nämnas att överlåtelse av tomter kan vara förbunden med vissa villkor. Sålunda beslöt stadsfullmäktige den 21 december 1955, att uraktlåtenhet att bebygga tomten inom bestämd tid (= 1 ½ år) för köparen medför skyldighet att till staten i ersättning utgiva 30 % av

köpeskillingen och, ifall tomten ännu efter 3 år inte bebyggs, ytterligare 120 %. Det ovannämnda stadgandet synes hårt. Avsikten är närmast att hindra förvärv av tomter i spekulationssyfte.

2. Omorganisationen av den av staden understödda bostadsproduktionen

Omorganisationen av stadens bostadspolitik har i främsta rummet påkallats av att staden inte mera förfogar över tomter i en så stor utsträckning, att stadens egen bostadsproduktion skulle kunna fortgå i samma utsträckning som hittills. Bostadsproduktionskommittén anser år 1958 i ett till stadsstyrelsen riktat utlåtande ²⁹ »det vara ändamålsenligast att försöka komma därefter att staden blir endast långivare och upphör att vara byggherre».

Kommitténs förslag omfattades visserligen enhälligt inom kommittén, enär den åsiktsriktning som i såväl stadsstyrelsen som stadsfullmäktige motsatte sig godkännande inte var representerad i bostadsproduktionskommittén. I stadsstyrelsen föreslog en minoritet bestående av de båda folkdemokratiska medlemmarna, att en kommitté skulle tillsättas för att pröva om den kommunala bostadsproduktionen fortsättningsvis borde främjas enligt de hittills tillämpade linjerna. Detta skedde i opposition till stadsstyrelsens majoritet, som enades om, att »en av stadsstyrelsen bestämd andel av anslaget (för bostadsproduktionens främjande) beviljas som lån åt fastighets- och bostadsaktiebolag, som bildas på initiativ av allmännyttiga sammanslutningar, och resten av anslaget enligt stadsstyrelsens prövning . . . för stadens bostadsbyggen . . .»

Den 18 juni 1958 behandlades frågan i fullmäktige.³⁰ Under debatten röntes stadsstyrelsens förslag skarp kritik från de folkdemokratiska fullmäktiges sida. Gruppordföranden Enne ansåg att behovet av nyordningen dikteras av att tillräckliga tomtförvärv inte gjorts i tid. Enne föreslog att stadsstyrelsens förslag skulle förkastas och en 5-mannakommitté få i uppdrag att utreda frågan.

Då Ennes yttrande även innehöll kritik av fastighetsdirektören J. A. K i v i s t ö, sade denne att tomtbristen bl.a. berodde på bristen på arkitekter. Stadsplan fanns inte för tillräckligt stora obebyggda områden. Men desutom var stadens område för litet. »Vi står inför ett sådant läge, att stadens områden inte ens i största allmänhet förslår.»³¹ Härefter uttalade sig representanter enbart för yttersta vänstern, vilka bl.a. riktade kritik mot att stadsstyrelsen skulle få fördela lånen inom ramen för de beviljade medlen. Ett dylikt arrangemang ansågs inkräkta på fullmäktiges bestämmanderätt. På grund härav föreslog fg Olavi Laine en kläm, enligt vilken »en av stadsfullmäktige bestämd del av de medel, som i framtiden

reseveras i stadens budget för stödandet av bostadsproduktionen och för finansieringen av bostadsbyggnader, enligt fullmäktiges prövning kan användas för lån åt bostadsaktiebolag . . ., som bildas på försorg av sammanlutningar för byggnadsverksamhet . . .».

Vid omröstning förkastades bägge de kommunitiska förslagen.

Samma dag fullmäktige beslöt godkänna omorganisationen av bostadspolitiken inlämnade fg E. Saastamoinen (Dfff) en motion ³² om tillsättande av en kommitté, som skulle utreda möjligheterna att förvärva tomtmark åt staden. I motiveringen till sitt budgetförslag för år 1959 ³³ konstaterade stadsstyrelsen med anledning av denna motion att stadsstyrelsen den 5 december 1956 tillsatt en kommitté för att utreda frågan om att bygga bostäder ekonomiskt samt att planmässigt bebygga tomter som »utnyttjas oekonomiskt». ³⁴ På grund härav konstaterades det vara obefogat att tillsätta en ny kommitté för att undersöka ett ärende som behandlats i ett närliggande sammanhang. Fullmäktige nöjde sig med denna förklaring.

IV SANERINGEN

Saneringsbegreppets innebörd

Bostadspolitikens mål kan inte enbart anses vara att ge varje människa tak över huvudet, även om detta är det primära mål, som bör ha uppnåtts innan det är försvarligt att utsträcka bostadspolitiken att omfatta andra mål. En viss bostadsbrist kommer alltid att existera, exempelvis bland till staden nyss inflyttade ungdomar, asociala element m.m.

Räknar man med att bostadsbehovet är tillgodosett i så måtto att envar — fränsett ovannämnda förbehåll — förfogar över bostad, kan bostadspolitiken inriktas på att förbättra bostadsstandarden och avskaffa trångboddheten. Då termen sanering i detta kapitel användes avses därmed minskning av boendetätheten.

1. Tillsättande av en kommitté för utredande av saneringsbehovet

Initiativet till bostadssaneringsåtgärder i Helsingfors utgick från Befolkningsförbundet, Hyresgästernas centralförbund, Finlands Fackföreningars Centralförbund och Centralförbundet för intellektuellt arbete (numera Tjänstemannaorganisationernas Centralförbund). Nämda organisationer inlämnade år 1950 till stadsstyrelsen en skrivelse med förslag till saneringsprogram. ³⁵

Förslaget ledde till att stadsstyrelsen följande år tillsatte en kommitté för att uppgöra förslag till saneringen. Kommitténs betänkande är daterat den 21 maj 1953 och förslaget innebar en radikal nedskärning av byggnadsrätten. Denna skulle minskas så att hörntomter skulle få bebyggas till högst 1/2 av tomtens areal och »mellantomter» till 2/5. I den år 1945 fastställda byggnadsordningen var motsvarande siffror 3/4 respektive 1/2. Kommittén föreslog även att den bebyggda våningsytan skulle få uppgå till högst 2 respektive 1.75 gånger tomtens areal.³⁶

Stadsstyrelsen godtog inte kommitténs förslag som sådant, utan föreslog att fullmäktige skulle godkänna en ändring av byggnadsordningen sålunda att hörntomt skulle få bebyggas till högst 3/5 av tomtens areal, medan byggnadens våningsyta skulle få vara högst 3 gånger tomtens areal. Mellantomt skulle få bebyggas till högst 2/5 av tomtens areal och våningsytan utgöra högst tomtens dubbla areal.³⁷

2. Stadsfullmäktiges beslut om begränsning av byggnadsrätten

Stadsfullmäktige handlade ärendet vid sitt sammanträde den 15 april 1954.³⁸ Fg A. K. Loimaranta (ffp) som inledde debatten, ansåg att enighet föreligger beträffande nödvändigheten att begränsa byggnadsrätten, men då den privata äganderätten å andra sidan ej heller fick kränkas, borde fullmäktige denna gång nöja sig med en mindre begränsning. Fg Lennart Ahva (saml.part.), som representerade fastighetsägarna, ansåg att stadsstyrelsens förslag var det yttersta möjliga som tomtägarna kunde gå med på. Han understödde därför stadsstyrelsens förslag. Fg C. A. Öhman (SFP) var kritisk i sin inställning till såväl kommittébetänkandet som stadsstyrelsens förslag. Ingen saneringen föreligger »då gamla, redan halvt förfallna gårdar kommer att stå kvar. . . . Det lönar sig bättre för gårdsägarna att hålla dem sådana de äro än att ersätta dem med nya» på grund av att tomterna efter saneringen endast skulle få bebyggas med mindre hus. Fg Öhman förblev dock ensam om sitt förslag att förkasta stadsstyrelsens förslag. De bägge vänstergrupperna förordade att kommitténs förslag skulle godkännas. Vid den efterföljande omröstningen föll rösterna 34 mot 26 för förstadsstyrelsens betänkande, som samlade samtliga närvarande borgerliga representanters understöd.

3. Tillsättande av en kommitté för uppgörande av ny byggnadsordning

Frågan om byggnadsrätten inträdde i ett nytt skede i och med den nya byggnadslagen av år 1958. Byggnadsförordningen 161 § stadgar att »inom

tre år från denna förordnings ikraftträdande skall stad för fastställelse underställa . . . byggnadsordning . . .³⁹ Nämnda termin utgick den 1 juli 1962. Stadsstyrelsen hade emellertid den 12 november 1959 tillsatt en kommitté som ägde avge förslag till ny byggnadsordning. På grund av den fastslagna terminen uppmanades kommittén överväga, huruvida begränsningen av byggnadsrätten kunde behandlas som en separat fråga.

Kommittén anförde i sitt svar⁴⁰ »att de nuvarande tomtexploaterings-talen är alltför stora». Dessutom är det en olägenhet att »hörntomt får bebyggas mera än mellantomt». Såsom maximal byggnadsrätt föreslogs exploaterings-talet 1.75. En lämping övre gräns för den tillåtna avvikelsen ansåg kommittén vara 25 %, vilket således innebar att tomtexploaterings-talet 1.4 skulle bli huvudregel.

Fastighetsnämnden ställde sig negativ till kommitténs förslag och hänvisade⁴¹ bl.a. till den »jämförelsevis korta tid» som förflutit sedan 1954, året då byggnadsrätten justerades. Byggnadsrätten för hörntomter kunde enligt nämndens åsikt inte bli densamma för såväl hörn- som mellantomter, då »hörntomternas skyldigheter i fråga om gatuunderhållet och -renhållningen är betydligt större».

Trots att fastighetsnämndens åsikt inte sammanföll med byggnadsordningskommitténs, avfattade stadsstyrelsen ändå sitt förslag i överensstämmelse med kommitténs åsikt.

4. Stadsfullmäktiges beslut om ytterligare begränsning av byggnadsrätten

Frågan om begränsning av byggnadsrätten visade sig vara en segsliten fråga och under debattens gång den 11 oktober 1961 föll i fullmäktige skarpa yttranden. Fastighetsdirektören J. A. Kivistö inledde diskussionen⁴² med att på förhand bemöta den kritik han sade sig tro att stadsstyrelsens förslag skulle möta. En begränsad byggnadsrätt medför en utspridning av bosättningen till periferin med större kostnader för staden i form av kommunaltekniska arbeten. Längre avstånd till stadscentrum innebär även längre resor till arbetet. Dessa invändningar bemötte stadsdirektören med att alla inom stadens gränser befintliga områden bebyggs i enlighet med stadsplanen, oavsett hur tätbefolkad stadskärnan är. Såsom ett vägande skäl till att frågan om byggnadsrätten ånyo aktualiserats, nämnde han vidare att dominansen av s.k. småbostäder (en- och tvårumslägenheter) tilltagit. I stadsdelarna 10—12 (Berghäll-Sörnäs) utgjorde dessa 66 procent av samtliga de bostäder som uppförts under åren 1955—1960.

Fastighetsnämndens ordförande Kaarlo Pettinen (saml.part.) anförde att en tätare bosättning i de stadsdelar som befinner sig nära

centrum kan motiveras med att parkeringsutrymmen inte krävs i lika stor utsträckning närmare stadscentrum som i längre bort belägna stadsdelar, på grund av att behovet kan anses vara mindre ju närmare stadskärnan bebyggelsen befinner sig. För att inte övergången till den begränsade byggnadsrätten skulle bli alltför våldsamt föreslog fg Pettinen en kläm, enligt vilken erforderliga verkställighetsåtgärder måtte vidtagas tidigast inom en månad räknat från denna dag. Fg Janne Hakulinen (soc. dem. opp.), en av fullmäktiges färgstarkaste personligheter, tolkade övergångsperioden på så sätt, att fastighetsägarna avser att begagna fristen till att lämna in så många byggnadsritningar som möjligt («työntää mahdollisimman paljon näitä rakennuspiirustuksia sisään»). Det enda förslaget till skärpning av stadsstyrelsens förslag gjordes av fg Hakulinen, som önskade att effektivitetstalet måtte bibehållas oförändrat vid 1.4 utan rätt till överskridning med 25 procent.

Fg Leo I. Mattila (ffp) accepterade inte stadsstyrelsens förslag utan pläderade för en mängd ändringar, av vilka den viktigaste var, att saneringen skulle inskränkas till stadsdelarna 5 och 10—12. Dessutom föreslog han att effektivitetstalet skulle uppgå till 1.5 med prutmån uppåt med 25 och 50 procent för mellan- resp. hörntomter. (Stadsstyrelsens förslag: 1.4 utökat med 25 procent för såväl hörn- som mellantomter.)

Vid omröstningen ställdes först Mattilas förslag mot stadsstyrelsens förslag. Stadsstyrelsens förlorade vid omröstning genom uppstigning, men då på begäran upprepad omröstning genom namnupprop verkställdes, segrade det. Rösterna föll 38 mot 37, varvid majoriteten utgjordes av en enig vänsterfront och fem företrädare för de borgerliga grupperna. Vid omröstningen om effektivitetstalet och dess överskridande förkastades såväl Mattilas som Hakulinens förslag. Även Pettinens förslag om en övergångsperiod avsågs.

5. Strävanden att motarbeta begränsningen av byggnadsrätten

Stadsfullmäktiges beslut om att begränsa byggnadsrätten föranledde en del motaktioner. Sålunda inlämnades flera besvär. Dessa utgick närmast från fastighetsägarhåll. Motiveringarna i klagomålen sammanföll inte helt. I de flesta fallen ansåg sig de klagande ha lidit ekonomisk förlust genom att byggnadsrätten inskränkts.

Stadsstyrelsens ombudsmannabyrå anförde i sitt bemötande av besvären bl.a. att »tomtens teoretiska byggnadsrätt . . . icke kan anses vara en förvärvad rättighet. . . . Denna minskade byggnadsrätt kan icke heller jämföras med den tidigare gällande teoretiska byggnadsrätten . . .» Ombudsmannabyrån hemställde därpå om förkastande av besvären.

Vid sitt möte den 7 mars 1962 ansåg fullmäktige besvären obefogade.

Länsstyrelsens i Nylands län beslut rörande besvären antecknades vid stadsfullmäktiges möte den 28 november 1962. Det framgick därvid att besvären förkastats.

Även inom fullmäktiges egen krets förekom strävanden att ändra beslutet av den 11 oktober 1961. Den 27 juni 1962 inlämnade fg Leo I. Mattila (ffp) jämte 38 andra fullmäktige en motion som bl.a. innehöll förslag om en höjning av exploateringsstalet från 1.4 till 1.6, vilket hade inneburit en ökning av byggnadsrätten med 14.2 %. Det bör observeras att utsikter till framgång förelåg, då majoriteten av fullmäktige undertecknat motionen.

Vid behandlingen i fastighetsnämnden godkändes motionen med de borgerligas röster mot vänsterns. Likväl förkastades initiativet av stadsfullmäktige den 23 januari 1963. Vid omröstningen fick motionen stöd av endast 31 fullmäktige medan inte mindre än 46 röstade för förkastande. Häri ingick hela vänstern samt 12 borgerliga representanter.

lögonenfallande är att en betydande omsvängning ägt rum inom det borgerliga lägret, då man jämför antalet av dem som undertecknat motionen med deras antal, som vid den avgörande omröstningen stödde motionen. Denna omsvängning var dock skenbar i det att den majoritet av fullmäktige som undertecknat motionen åstadkommits genom att flera suppleanter sällat sig till undertecknarna. Dessa suppleanter var sedan inte närvarande när den avgörande omröstningen i fullmäktige ägde rum.⁴³

V BOSTADSPOLITIKEN OCH DE SOCIALT EFTERSATTAS STÄLLNING

Samhällsgrupper som blivit föremål för speciell omtanke

1. Äldringarna

I relation till den ökade medellivslängden ökas antalet åldringar såväl proportionellt som absolut sett. År 1950 fanns i Helsingfors 24 600 personer vilka uppnått 65 års ålder. Detta antal väntas vara mer än dubbelt större år 1970.⁴⁴

Denna ökning har gjort det motiverat att från stadens sida vidta åtgärder för att ordna denna befolkningsgrupps bostadsfråga. Denna verksamhet bedrivs längs två olika linjer med hänsyn till åldringarnas förmåga att reda sig på egen hand. Dels är det fråga om inkvartering i ålderdoms- eller vårdhem, i vilka åldringarna erhåller den vård de är i

behov av. Dels försöker man från samhällets sida anskaffa bostäder för sådana åldringar som reder sig på egen hand. Det är denna bostadspolitik som i det följande utreds.

Bostadspolitiken för de åldringars del, vilka reder sig på egen hand, bedrivs enligt två linjer. Dels är det fråga om inkvartering av åldringar i av staden uppförda («400-års») hem. Denna form av bostadspolitik vidtog år 1950. Då i dessa hem endast ett begränsat antal åldringar kan beviljas bostad, har det visat sig nödvändigt att nå även de åldringar vilka inte erhåller husrum i 400-årshemmen. För att underlätta dessa åldringars situation beslöt stadsfullmäktige i december 1963 att fr.o.m. den 1 mars 1964 utbetala bostadsbidrag till mindre bemedlade åldringar.

a. Helsingfors stads 400-års hem

I samband med stadens 400-års jubileum beslöt stadsfullmäktige vid sitt festplenum den 12 juni 1950 förbättra åldringarnas bostadsförhållanden genom att uppföra fyra fyravåningshus. Detta förslag omfattades av en enhällig fullmäktigeförsamling. Såsom villkor för att man skulle beredas rum i ett sådant hem krävdes att den sökande skulle ha uppnått 65 år och ha varit mantalsskriven i Helsingfors åtminstone under de 20 föregående åren. Därjämte krävdes att åldringen till sina själsförmögenheter och kroppskrafter var kapabel att gå iland med de dagliga göromålen.⁴⁵

Vid prövning av frågan hur förvaltningen av 400-års hemmen smidigast skulle ordnas ansågs det dock snart påkallat att omvandla 400-års hemmen till en stiftelse. Stadsstyrelsens förslag till stadgar för stiftelsen antogs i huvudsak i den föreslagna formen. Åldersgränsen som berättigar till inflyttning sänktes dock av fullmäktige från 65 till 60 år.

b. Beslut om erläggande av bostadsbidrag till åldringar

Tanken att utbetala bostadsbidrag åt åldringar är inte ny. Redan år 1949 tillsatte statsrådet en kommitté, under ordförandeskap av socialrådet Niilo M u s t a l a, med uppgift att undersöka frågan om underlättande av åldringarnas bostadssituation och den 9 maj 1962 tillsatte sociaministeriet en hyresutjämningskommitté under ordförandeskap av regeringsrådet Olof Ojala. Ingetdera av kommittébetänkandena har resulterat i några åtgärder från statens sida.

Helsingfors stads åtgärder i denna fråga vidtog den 14 mars 1962, då stadsstyrelsen tillsatte en kommitté, åldringarnas bostadskommitté⁴⁶, under ordförandeskap av stadsfullmäktiges första viceordförande Yrjö Rantala. Denna kommitté erhöi i uppdrag att i brådskande ordning uppgöra förslag

för att lösa bostadsfrågan för sådana mindrebemedlade åldringar, som inte var i behov av anstaltsvård. Kommitten föreslog att det ifrågavarande bostadsbidraget skulle utbetalas redan fr.o.m. den 1 januari 1963, och föreslog att ett anslag om 294 mmk skulle upptas i budgeten för nämnda år. Budgetförslaget upptog dock inget anslag för ändamålet, och i motiveringen heter det att så skett emedan »statsens deltagande är oklart och då praktiska undersökningar om genomförande av regleringen inte utförts.»⁴⁷

Åldringarnas bostadskommitté fortsatte sitt arbete in på år 1963 och den 21 maj avgav den sitt betänkande⁴⁸, vilket den 12 december av stadsstyrelsen gavs till fullmäktige. Betänkandet innehåller följande huvudpunkter:

- I Bidraget är avsett att utbetalas fr.o.m. den 1 mars 1964, »tills ett på statsunderstöd baserat bostadsbidragssystem för åldringar åstadkommes . . .»
- II Berättigad att erhålla bidrag är ensamstående åldring som fyllt minst 65 år och som erhåller full understödsdel av folkpension. Bidraget får utgöra högst 30 procent av hyresutgifterna. Därtill föreskrives bl.a. att hyran inte får överskrida den allmänna hyresnivå som av socialministeriet rekommenderas såsom skälig. För erhållande av hyresbidrag krävs ytterligare att sökanden bör vara huvudhyresgäst.

Även om ovannämnda villkor uppfylls, ges det omständigheter som medför att åldring inte medges rätt att erhålla bostadsbidrag. Detta är t.ex. fallet om sökanden »för ett supigt eller annars till den grad oregelbundet leverne» att det inverkar menligt på utkomsten.

Stadsfullmäktiges behandling av frågan ägde rum fredagen den 18 december 1963.⁴⁹ Diskussionen kom i huvudsak att kretsa kring fg Ehrnrooths tre ändringsförslag. Fg E h r n r o o t h föreslog att till personer utan andra inkomster än full folkpension skulle erläggas ett tillägg av högst samma storlek som ett normalt bostadsbidrag. Fg Ehrnrooths andra ändringsförslag gällde inrymmandet av underhyresgästerna i beslutet om bostadsbidrag. Detta ändringsförslag motiverades med de höga hyror underhyresgäster i regel nödgas erlægga. Det tredje ändringsförslaget gällde stipulationen om att den hyra åldringarna erlägger inte får överstiga den nivå socialministeriet finner skälig. Fg Ehrnrooth ansåg att den hyresnivå socialministeriet rekommenderar är för låg. På grund härav borde stadgandet ändras så att hyran inte a v s e v ä r t får överstiga socialministeriets rekommendation. Bland andra ändringsförslag må nämnas

fg Lempi L e h t o s (soc.dem.) förslag att bostadsbidraget för ensamstående åldring bör få uppgå till 40 procent av hyreskostnaderna.

Vid den påföljande omröstningen erhöll fg E h r n r o o t h s första förslag inte den erforderliga kvalificerade majoriteten. Rösterna föll 49—27. Det andra förslaget passerade däremot med röstsiffrorna 52—24. Även det tredje ändringsförslaget godkändes. Fg L e h t o s förslag om en höjning av procentsatsen för det maximala hyresbidraget erhöll endast 36 röster (vänstern + två företrädare för SFP), medan 40 fullmäktige motsatte sig godkännande.

c. **Lindring av bestämmelserna som berättigar åldringar till bostadsunderstöd**

Då det visat sig, att de bostadsbidrag, som staden temporärt beslutat ge åldringar inte ansökts i så stor utsträckning som man på förhand räknat med hade vårdnämnden föreslagit en uppmjukning av villkoren. Stadsstyrelsen hade å sin sida på grund härav föreslagit bl.a. en sänkning av åldersgränsen för den ena parten av bidragsberättigade äkta makar och ensamstående kvinnor till 60 år. Dessutom föreslogs sänkning av den tid sökanden varit bosatt eller mantalsskriven i Helsingfors från 20 till 15 år.⁵⁰

Vid behandlingen av ärendet den 2 december 1964 utspann sig en lång debatt och flera ändringsförslag gjordes i syfte att ytterligare uppmjuka bestämmelserna. Sålunda godkändes bl.a. ett förslag av fg E h r n r o o t h att ordet »ensamstående» skulle uteslutas för att möjliggöra hyresbidrag även till sådana åldringar, som exempelvis bor hos sina barn. Vidare godkändes ett förslag om sänkning av den tid sökanden bör ha varit bosatt i Helsingfors för att erhålla hyresbidrag till 10 år.⁵¹

2. **Vräkta och hemlösa**

Skyddsrum, baracker, s.k. gästhem och brödrahem och olika slag av natthärbärgen har under efterkrigstiden fungerat såsom provisoriska nödbostäder. Inkvarteringen i dessa har varit av betydande omfattning såsom framgår av tabell 4.⁵²

a. **Försök att minska boendet i skyddsrum**

Ett synligt tecken på att de hemlösas problem var brännbart är att stadsfullmäktige formellt på basen av fg C—A. Ö h m a n s (SFP) motion, den 13 juni 1951 godkände ett anslag för trähus åt invånare i skyddsrum.⁵⁴

Nämnda anslag hade i stadsstyrelsens betänkande⁵⁵ föreslagits bli 40 mmk, vilket belopp fullmäktige dock fann för litet.

Samma dag, den 13 juni, behandlades en av fg Y. E n n e (DFFF) m.fl. inlämnad interpellation om uppförande av bostäder för dem som bor i bomb-skydden.

Tabell 4: Bosättning i provisoriska nödboställen 1949—1961
(per antal övernattade dygn)

År	Skyddsrum och baracker		Samtliga natthärbärgen	
	Antal övernattade dygn	Genomsnitt per dygn ⁵³	Antal övernattade dygn	Genomsnitt per dygn
1949	366 563	1 004	680 763	1 865
1950	514 093	1 408	819 377	2 245
1951	505 429	1 385	824 094	2 373
1952	432 698	1 185	775 727	2 125
1953	446 010	1 222	792 034	2 170
1954	433 723	1 188	806 716	2 210
1955	—	—	852 446	2 335
1960	—	—	953 044	2 611
1961	—	—	926 520	2 538

Det antal fall, som finns upptagna under rubriken skyddsrum och baracker, representerar människor vilkas bostadsförhållanden i regel är de relativt sett sämsta.

Föredragningslistan för mötet upptog C-A. Ö h m a n s motion före E n n e s interpellation. Då bägge ärendena kretsade kring samma fråga, dvs. skyddsrumsbosättningen, kom diskussionen om Ö h m a n s motion även i praktiken att gälla den därpå följande interpellationen. Vid behandlingen av denna föreslog första undertecknaren Enne att en kommitté på fem medlemmar skulle tillsättas för att undersöka det i interpellationen angivna ärendet.⁵⁶ Detta förslag förkastades dock.

Under diskussionen gjordes en mängd förslag beträffande hur stort anslaget skulle vara. Dessa upptogs till omröstning i »storleksordning», dvs. det förslag som upptog det största anslaget underkastades först omröstning. Fg E n n e föreslog ett anslag på 140 mmk i tilläggsbudget för bostäder åt i skyddsrum bosatta personer. Förslaget erhöll endast den folkdemokratiska gruppens stöd. De i storleksordning följande anslaget hade gjorts av fg Väinö A h d e (soc.dem.) om att 60 mmk skulle anslås till trähus för vräkta och för i skyddsrum bosatta personer samt 60 mmk för s.k. våningshus. Förslaget godkändes med 42 röster mot 19, vilket innebar att den erforderliga kvalificerade majoriteten nåddes.⁵⁷ Dessutom bör nämnas att det vid nämnda möte även föreslagits att nya invånare inte längre skulle beviljas bostad i

skyddsrum i stället för de bortflyttade.⁵⁸ Förslaget antogs, vilket innebar början till slutet på skyddsrumsbosättningen.

Under perioden 1949—1962 gjordes talrika motioner för förbättrande av de bostadslösas situation. Här må endast nämnas fg v. *Martens* motion av den 10 februari 1954 om uppförande av bostäder åt hemlösa. Den 15 september samma år beslöt fullmäktige att staden skulle inköpa gården Lönnrotsgatan 12. Godkännandet av denna motion innebar de facto slutet på skyddsrumsbosättningen. Det visade sig möjligt att placera samtliga i skyddsrum bosatta personer i den inköpta gården. På grund härav upphör statistiken över i skyddsrum och baracker bosatta personer år 1954.

AVSLUTNING

Bostadslägets utveckling i Helsingfors

Såsom en bakgrund kan nämnas att bostadsläget i Helsingfors vid krigets slut var kritiskt. Nybyggnadsverksamheten hade legat nere. Vid bombardemang hade över 1 800 lägenheter gått förlorade,⁵⁹ vilket utgjorde ca 2 procent av hela bostadsbeståndet. Yttermera bör beaktas att Helsingfors hade att räkna med ett stort irreguljärt befolkningstillskott från Viborg och övriga till Sovjetunionen avträdde områden.

Den första uppskattningen av bostadsunderskottet verkställdes av kansli-rådet *Gunnar Modéen* år 1947.⁶⁰ Han utgick från att jämvikt på bostadsmarknaden rådde år 1938. Därefter beräknades att för varje år ett nytt bostadsunderskott uppstod genom att nettotillskottet på nya bostäder minskades från det bostadsbehov befolkningsrörelsen givit upphov till. Den flyttningsvinst som representerades av inflyttade familjer, änkor, änklingar och frånskilda ansågs såsom en faktor i befolkningsrörelsen som medförde nytt bostadsbehov, såsom även äktenskap mellan två ogifta. Tabell 4⁶¹ grundar sig på den ovan relaterade uträkningsprincipen.

Tabell 5: Underskottet på lägenheter 1949—1960

År	På grund av be- folkningsrörelsen uppkommet bostadsbehov	Nya lägen- heter (netto)	Under året upp- kommet över- el. underskott på lägenheter	Totalt under- skott på lägenheter
				31. 12.
1949	1 277	773	— 504	20 782
1950	1 928	1 068	— 860	21 642
1951	2 037	1 928	— 109	21 751
1952	2 699	3 896	+ 1 197	20 554
1953	2 287	2 439	+ 152	20 402

1954	2 391	3 846	+ 1 455	18 947
1955	2 915	4 078	+ 1 163	17 784
1956	2 786	4 545	+ 1 759	16 025
1957	2 605	5 016	+ 2 411	13 614
1958	2 252	5 414	+ 3 162	10 452
1959	2 172	5 019	+ 2 847	7 605
1960	1 864	6 051	+ 4 187	3 418

Tabellen visar en jämn förbättring av bostadsläget, framförallt under de senaste åren. Att bostadsunderskottet inte omedelbart minskade efter det att såväl staden som staten år 1949 börjat främja bostadsproduktionen, beror, på att utdelning av beviljade anslag inte omedelbart hinner avsätta konkreta spår. Därtill kommer att ARAVA-verksamheten tog fart först 1952.

Tabell 6: Ansökningarna till de i stadens regi uppförda husen ⁶² ⁶³

År	Antal ansökningar	Ansökningar per disponibel lägenhet
1950	4 105	7
1955	8 490	10
1960	9 665	11
1961	10 618	11
1962	10 123	13

Antalet ansökningar har stigit såväl absolut sett som även i förhållande till antalet disponibla lägenheter. Den bild ovanstående tabell ger avviker således från föregående uppställning, enligt vilken bostadsläget lättat, då underskottet på bostäder avtagit. Det bör dock beaktas att de trender nämnde tabeller utvisar, inte motsäger varandra. Det faktum att det totala underskottet på lägenheter minskar, innebär inte att skäliga bostadsanspråk för alla de invånare som är i besittning av bostad skulle kunna anses tillgodosedda. Härvidlag spelar även boendetätheten in. Då denna varierar, medför det att en lägre boendetäthet å andra sidan motsvaras av trångboddhet, vilket motiverar strävanden till bostadsbyte. Dyliga strävanden medför ett ökat antal ansökningar av bostäder i hus som uppförts i stadens regi.

C. Slutord

Ägnar man stadsfullmäktiges bostadspolitik en kritisk granskning, bör först och främst särskiljas faktorer som stadens myndigheter ej i nämnvärd grad kan rå på, samt faktorer som de facto har med kommunalpolitik att göra. Till den första gruppen hör levnadsstandarden, urbaniseringen,

nativiteten och äktenskapsrekvensen inom stadens befolkning m.m. Ett indirekt samband mellan stadens bostadspolitik och exempelvis urbaniseringsstrycket kan dock härledas. Varje lättnad i stadens bostadssituation leder till att staden utövar en större lockelse på personer som överväger att flytta in. För att råda bot på detta borde emellertid stadens bostadspolitiska åtgärder minimeras vilket i främsta rummet skulle drabba stadens egna innevånare. Detta gör att en dylik lösning av problemet är oantagbar.

Helsingfors stadsfullmäktige har följt en annan linje och strävat att med olika åtgärder hjälpa upp bostadssituationen i staden. Att detta även med fört ökat inflyttningstryck är ofrånkomligt.

Stadsfullmäktiges bostadspolitik kan bedömas ur olika synvinklar. Det kan anses att både den ena och den andra befolkningsgruppen blivit förfördelad. Att bevisa något i den vägen eller att komma med hållbar motargumentering är svårt. Att uppställa de olika befolkningsgrupperna i preferensordning är en värderingsfråga. Vad som är lättare att fastställa är att stadens möjligheter att överhuvud komma bostadsbehövande befolkningsgrupper till mötes genom att tillhandahålla tomtmark till överkomligt pris numera är starkt kringskurna på grund av otillräcklig tillgång på tomtmark. Här kan stadens styresmän kritiseras för bristande förutseende.

H Ä N V I S N I N G A R

¹ Det kan nämnas att allt sedan kommunalvalet 1953 har i samlingspartiets fullmäktiggrupp ingått några representanter för de Frisinnade. Fr.o.m. 1965 är de frisinnade 5 st.

² År 1959 utträdde 6 fullmäktige ur soc-dem.-gruppen och bildade en soc-dem. oppositionsgrupp vars numerär dock nedgick till 3 vid valen år 1960.

³ Avsnittat baserar sig på intervjuer med stadsstyrelseledamöterna fg Leo Backman samt fg Victor Procopé (SFP).

⁴ Uppgifterna tagna ur budgeterna för respektive år.

⁵ Av beloppet hade 200 mmk reserverats för bostäder åt vräkta.

⁶ Av beloppet hade 300 mmk reserverats för bostäder åt vräkta.

⁷ Av beloppet hade 500 mmk reserverats för bostäder åt vräkta.

⁸ Upptaget i tilläggsbudgeterna 1950—1952.

⁹ Helsingin kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1948 § 608. Stges möte den 8 december.

¹⁰ Plan för stadens och av staden bildade bolags allmännyttiga bostadsbyggnadsverksamhet godkändes av Stge den 13 april 1949.

¹¹ Helsingin kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1957—1963 budgetbehandlingarna för respektive år).

¹³ Helsingin kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1960. Stges sammanträde den 14 december. § 848.

¹⁴ Fg Janne Hakulinens (soc.dem.opp.) yttrande.

¹⁵ Från med senare hälften av 1950-talet utkristalliserade sig en borgerlig minoritetsgrupp omfattande 3—6 ledamöter med förankring närmast inom SFP. Denna grupp har vid ett antal omröstningar voterat med vänstern i bl.a. bostadspolitiska frågor.

¹⁶ Uttalande av fg Gustav Laurent (SFP). Hufvudstadsbladet den 11 maj. 1964.

¹⁷ Helsingfors Stges handlingar, Stns betänkande nr 1 1950.

¹⁸ Helsingin kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1950 I, Stges sammanträde den 12 januari, bilaga 1.

¹⁹ Helsingfors Stges handlingar 1950 ss. 15—17.

²⁰ Uppgifterna tagna ur statistisk årsbok för Helsingfors stad åren 1952, 1956—1963.

²¹ Uppgiften erhållen från fastighetskontorets stadsplaneavdelning.

²² Enligt uppgift av chefen för fastighetskontorets tomtavdelning, dipl.ing. Kalevi Korhonen.

²³ Fastighetsnämndens tomtavdelnings uppskattning.

²⁴ Avdras områdenas nuvarande invånarantal, 2 200, (statistisk årsbok för Helsingfors stad 1963 ss. 52—53) kommer man till att endast drygt 26 000 nya invånare kan beredas bostad. Dessutom bör beaktas, att befolkningssiffran i statistisk årsbok gäller folkräkningen år 1960. Den bör således detta nu vara väsentligt högre.

²⁵ Göres återigen avdrag för de personers del vilka från förut är bosatta på områdena (1960 = 8 000) fås att 34 000 nya invånare kan beredas bostad därstädes.

²⁶ Helsingfors stadsfullmäktiges handlingar 1955 s. 1013.

²⁷ Helsingfors stadsfullmäktiges handlingar 1955 s. 1013.

²⁸ Enligt vad arkitekt Esko Lehtonen vid fastighetskontorets tomtavdelning uppgav har staden sedan auktionsförrättningarna på Brändö åren 1959—60 inte sålt tomter på auktion.

²⁹ Stadsfullmäktiges handlingar 1958 ss. 599—603.

³⁰ Helsingin kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1958 § 571.

³¹ Se även Lauri Aho: Helsingin kaupungin tonttipolitiikka. KOP:n taloudellinen katsaus 4/61.

³² Helsingfors stadsfullmäktiges handlingar 1958.

³³ Stges tryckta handlingar 1958 II s. XLI.

³⁴ Kommittén, till vars ordförande valts bankdirektör C. A. Öhman konstaterade i sitt betänkande av den 6 februari 1958 att staden äger tomter vilka inte utnyttjas effektivt. Dessa tomter borde enligt kommitténs åsikt användas för uppförande av flervåningshus. Som en impuls av denna kommittés arbete föreslog fg Victor Procopé och C. A. Öhman i fastighetsnämnden, att fastighetsbyrån skulle ges i uppdrag att fullgöra en förteckning över ofullständigt utbyggda tomter (enligt uppgift av fg Victor Procopé). Ca 300 ofullständigt utbyggda tomter upptogs i förteckningen. Fastighetsnämnden verkställde även en inspektion av 42 tomter. Byggnaderna på 13 tomter befanns vara i så dåligt skick, eller så centralt belägna, att en uppmaning till tomtägarna att bebygga tomten av fastighetsnämnden ansågs motiverad.

³⁵ Asuntopolitiikka 2/61 s. 4.

³⁶ Asuntopolitiikka 2/53 s. 3.

³⁷ Stges handlingar 1954 s. 307.

³⁸ Helsingin kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1954 § 331.

³⁹ FFS 266/59.

⁴⁰ Stges handlingar, Stns betänkanden 1961 25/61 bilaga 1 s. 3.

⁴¹ Stges handlingar, Stns betänkande 1961 nr 25 bilaga 3.

- ⁴² Helsingin kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1961 § 667.
- ⁴³ Enligt uppgift av fg Victor Procopé.
- ⁴⁴ Helsingfors stad och dess förvaltning s. 102.
- ⁴⁵ Helsingfors stad och dess förvaltning s. 111.
- ⁴⁶ Kommittén upptog representanter ur samtliga fullmäktiggrupper.
- ⁴⁷ Stadsstyrelsens motivering till sitt budgetförslag för år 1963 s. LXXV.
- ⁴⁸ Uppslutningen kring betänkandet (ingår såsom bilaga till stadsstyrelsens betänkande nr 30/1963) var enhälligt.
- ⁴⁹ Helsingin kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1963. § 958.
- ⁵⁰ Helsingfors stadsfullmäktiges handlingar 1964 ss. 1035—1045.
- ⁵¹ Helsingin kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1964. Fullmäktiges sammanträde den 2 december 1964.
- ⁵² Statistisk årsbok för Helsingfors stad åren 1949—1963.
- ⁵³ Siffrorna erhållna genom att antalet överbattade dygn dividerats med 365.
- ⁵⁴ Helsingfors Stges handlingar 1951 s. 464.
- ⁵⁵ Helsingfors Stges handlingar 1951, Stns betänkande nr 18/51.
- ⁵⁶ Helsingin kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1951 § 420.
- ⁵⁷ Vid sitt sammanträde den 26 september 1951 fattade Stge uttryckligt beslut om att som invånare i tråhusen i främsta rummet antages i skyddsrum bosatta personer samt vräkta familjer med barn.
- ⁵⁸ Helsingin kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1951 § 419. Ledamöterna Ahde (soc.-dem.) och Päiväsalo (saml. part.) initiativtagare.
- ⁵⁹ Statistisk årsbok för Helsingfors stad 1947 s. 24.
- ⁶⁰ Gunnar Modeen: Bostadsbehovet i bostättningscentra. Social tidskrift 3—4/1947 ss. 95—105.
- ⁶¹ Statistiska månadsuppgifter för Helsingfors nr 9/1957 s. 232.
Statistiska månadsuppgifter för Helsingfors nr 5/1961 s. 170.
- ⁶² Statistiska månadsuppgifter för Helsingfors nr 7/1962 s. 179.
- ⁶³ För åren 1961—62 har uppgifterna erhållits direkt från bostadsfördelningskommissionen.